

ADAM SMITH

(1723-1790)

Ekonomi teorisinin gelişiminin en önemli kişiliği Adam Smith 1723' te, İskoçya'nın Kirkcaldy kasabasında doğmuştur. Oxford Üniversitesinde öğrenim görmüş ve 1751-1764 yılları arasında Glasgow Üniversitesinde felsefe profesörü olarak görev yapmıştır. Bu konumdayken, entelektüel çevrelerde tanınmasını sağlayan ilk kitabını (Ahlaki Duyarlılık Kuramı) yayımlamıştır. Ancak ününün sürmesi büyük ölçüde, 1776'da yayımlanan "*Ulusların Zenginliği*" adlı büyük eseri sayesinde. Kitap anında büyük bir sükse yapmış ve Adam Smith, hayatının geri kalan bölümünü ünlü ve saygın bir kişi olarak yaşamıştır. 1790'da Kirkcaldy'de ölmüştür. Adam Smith'in çocuğu yoktur ve hiç evlenmemiştir.

Adam Smith, ekonomi teorisi üzerine kafa yoran ilk kişi değildi ve tanınmış fikirlerinden bazıları özgün de değildir. Ama, bu alanda ileride kaydedilecek gelişmelere temel oluşturacak kadar doğru, anlaşılabilir ve sistematik ekonomi teorisini ilk kez ortaya atan kişidir. Bu nedenle "*Ulusların Zenginliği*"nin ekonomi politığın çıkış noktası olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Kitabın başardığı en büyük işlerden biri, geçmişin yanlış algılamalarından birçoğunu gidermiş olmasıdır. Smith, devletin elinde fazla miktarda külçe altın bulundurmasının önemini vurgulayan eski "merkantilist" teoriye karşı çıktı. Benzer şekilde, kitabında, fizyokratların toprağın değerini temel kaynağı olduğuna ilişkin görüşünü de reddetti ve bunun yerine emeğin önemini öne sürdü. Smith, işbölümü yapılarak üretimde sağlanabilecek büyük artışı şiddetle vurguladı ve devletin endüstrinin serbestçe gelişmesine engel olan eskimiş ve keyfi kısıtlamalarına saldırdı.

"*Ulusların Zenginliği*"nde savunulan merkezi fikir; bir karmaşa halindeymiş gibi görünen serbest pazarın aslında kendi kendini ayarlayan, toplumun istediği ve gereksinim duyduğu türde ve miktarda malı otomatik olarak üretme eğilimi gösteren bir mekanizma olduğudur. Örneğin, istenen bir ürünün pazara yeterli miktarda sunulmadığını varsayalım. Doğal olarak, fiyatı artacak ve daha yüksek fiyat, bu malı üretenlere daha fazla kâr sağlayacaktır. Yüksek kârdan dolayı diğer üreticiler de bu malı üretme isteği duyacaklardır. Sonuçta üretimde sağlanan artış, piyasada başlangıçta var olan darlığı azaltacaktır. Dahası, artan stoklar, çeşitli üreticiler arasındaki rekabete bağlı olarak, malın fiyatını "doğal bedel"ine, yani üretim maliyetine indirme eğilimi ortaya çıkaracaktır. Kimse piyasadaki darlığı gidererek topuma yardımcı olmak niyetiyle bir şey yapmamış, buna rağmen sorun çözülmüştür. Smith' m deyişiyle "herkes kendi çıkarım düşünür" ama, görüldüğü gibi "görünmez bir el tarafından hiç niyetli olmadığı bir sona

doğru götürülür... Kendi çıkarını kollayarak, genellikle toplumun çıkan zerin-1 de de olmayı düşündüğünden çok daha fazla etkili olur." (.Ulusların Zenginliği, Cilt IV, Bölüm II)

Ancak serbest rekabetin önünde engeller varsa, "görünmez el" işini gerektiği gibi yapamaz. Dolayısıyla Smith serbest ticarete inandı ve yüksek fiyat tarifelerine şiddetle karşı ıktı. Aslında, devletin iř hayatına ve serbest pazara yaptığı müdahalelerin çoğuna karşıydı. Bu tür müdahalelerin hemen her zaman ekonominin verimini düşürdüğünü ve eninde sonunda toplumun daha yüksek bedeller ödemesine yol açtığını ne sürdü. (Smith "bırakınız yapsınlar" terimini kendisi icat etmedi ama, bu kavramın yerleşmesine herkesten fazla katkıda bulundu.)

Bazı insanlar Adam Smith'in sadece bir işten elde edilen kr savunduğu gibi bir görüşe sahiptirler, fakat böyle bir bakış açısı doğru değildir. Smith tekelci uygulamaları, tekrar tekrar ve olabilecek en sert şekilde suçladı ve kaldırılmalarını teşvik etti. İř hayatının gerçekleri konusunda da pek bn sayılmazdı. İşte "Ulusların Zenginliği"nde yer alan bir gözlem: "Aynı alanda faaliyet gösteren kişiler çok nadir bir araya gelir ve görüşmeleri ya toplum aleyhine bir komployla ya da fiyatları artırma eğilimiyle sona erer."

Adam Smith ekonomik düşünce sistemini o kadar iyi düzenledi ve sundu ki, önceki ekonomi ekolleri on beş yirmi yıl içinde terk edildi. Bu ekollerin iyi yönlerinin neredeyse hepsi Smith'in sisteminin bnyesindeydi, noksanlarını ise sistematik olarak dışlamıştı. Smith'ten sonra gelen ve aralarında Thomas Malthus ve David Ricardo gibi önemli isimlerin de bulunduğu ekonomistler O'nun sistemini (ana hatlarını değiştirmeden) genişletip geliştirerek, bugün klasik ekonomi olarak bilinen yapıya kavuşturdular. Modern ekonomi teorisi, bu teoriye eklediği yeni kavram ve tekniklere rağmen büyük ölçüde klasik ekonomi teorisinin bir filizidir.

"Ulusların Zenginliğinde Smith, Malthus'un aşın nüfus artışıyla ilgili görüşlerini kısmen öngörmüştür. Ancak, Ricardo ve Kari Marx nüfus baskısının ücretlerin geçim seviyesinin üzerine çıkmasını engelleyeceği ('ücretlerin belirlenmesinin demir kuralı' diye adlandırılır) konusunda ısrar ederlerken, Smith, retim arttığı durumlarda ücret artışının mümkün olduğunu ifade etti. Yaşananların Smith'i bu konuda haklı çıkardığı, Ricardo ve Marx'ın ise yanıldıkları gösterdiği oldukça açıktır.

Smith'in görüşlerinin doğruluğu ya da daha sonraki kuramılar üzerindeki etkisinin sorgulanmasıyla hiç ilgisi olmayan bir mesele; yasama ve hkmet politikaları üzerinde yapmış olduğu etkidir. "Ulusların Zenginliği" büyük bir ustalık ve açıklıkla yazılmış ve geniş bir okuyucu kitlesi tarafından okunmuştu. Smith'in devletin iř hayatı ve ekonomiye yaptığı müdahalelere karşı ne sürdüğü görüşler, düşük fiyat ve serbest piyasa yanlısı oluşu, on dokuzuncu yüzyılın tamamında uygulanan hkmet politikaları üzerinde kat'i bir etki yapmıştır. Aslında bu tür politikalar üzerindeki etkisi halen hissedilmektedir.

Smith döneminden bu yana ekonomi teorisi çok büyük ilerleme gösterdiğinden ve fikirlerinden bazıları aşılmış olduğundan Adam Smith'in önemini azımsamak kolaydır. İşin gerçeği ise, ekonomi teorisini ortaya atan ve sistematik bir çalışma haline getiren belli başlı kişi ve aslında insanlığın düşünce tarihinde önemli bir kişilik olduğudur.

Kaynak: Michael H. Hart, Dünya Tarihine Yön Veren En Etkin 100, Neden Kitap Yayıncılık, İstanbul, 2008, s.147-150